תנ״ך · ראשונים · אבן עזרא · כתובים

אבן עזרא על אסתר

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן עזרא על אסתר

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-עזרא-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ב 5
פסוק ג 6
פסוק ה 6
פסוק ו 6
פסוק ז 6
פסוק ח 6
פסוק ט 7
פסוק י 7
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פסוק טז 7
פסוק יח 7
פסוק יט 7
פסוק כ 7
פסוק כב 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ה 8
פסוק ז 8
פסוק ט 8
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פסוק טו 9
פסוק טז 10
פסוק יח 10
פסוק יט 10
פסוק כ 10
פסוק כא 10
פסוק כג 10
פרק ג 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ד 10
פסוק ז 11
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק יא 11
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פסוק טו 12
פרק ד 12
פסוק א 12
פסוק ב 12
פסוק ג 12
פסוק ד 12
פסוק ז 12
פסוק ח 12
פסוק יא 13
פסוק יג 13
פסוק יד 13
פסוק טז 13
פרק ה 13
פסוק א 13
פסוק ג 14

פסוק ה 14
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יא 14
פרק ו 14
פסוק א 14
פסוק ג 15
פסוק ו 15
פסוק ח 15
פסוק יב 15
פסוק יג 15
פרק ז 15
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 16
פסוק ז 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פרק ח 16
פסוק א 16
פסוק ב 16
פסוק ה 16
פסוק ח 17
פסוק ט 17
פסוק י 17
פסוק טו 17
פסוק טז 17
פסוק יז 17
פרק ט 18
פסוק א 18
פסוק ב 18
פסוק ד 18
פסוק ו 18
פסוק י 18
פסוק יב 18
פסוק טז 18
פסוק יט 19
פסוק כ 19
פסוק כג 19
פסוק כד 19
פסוק כה 19
פסוק כו 19
פסוק כז 20
פסוק כח 20
פסוק כט 20
פסוק לב 20
פרק י 21
פסוק א 21
פסוק ב 21
פסוק ג 21

פרק א

פסוק א

לשם אל יאתה כל הגדולה. מאד הוא נעלה על כל תהלה.

לאברהם בנו מאיר יצ"ו עוז. אשר הואיל לפרש המגילה.

נאם אברהם הספרדי הנקרא בן עזרא אין עזרה כי אם מהשם החוקק חוקת עולם על לב המשכיל בהקיצו גם בחלום ידבר בו ובו יתמוך בהתחילו לעשות כל מעשה גם יזכרנו תמיד טרם מוצאי פיו והנה אין במגילה הזאת זכר השם והיא מספרי הקדש ורבים השיבו כי הוא ממקום אחר וזה איננו נכון כי לא נקרא השם מקום בכל ספרי הקדש רק נקרא מעון שהוא לעולם גבוה וקדמונינו ז"ל קראוהו מקום בעבור שכל מקום מלא כבודו ועוד מה טעם למלת אחר והנכון בעיני מזאת המגילה חברה מרדכי וזה טעם וישלח ספרים וכולם משנה ספר אחד שהוא המגילה כטעם פתשגן והעתיקוה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עובדי עבודה זרה והיו כותבין תחת השם הנכבד והנורא שם תועבתם כאשר עשו הכותים שכתבו תחת בראשי' ברא אלהים ברא אשימא והנה כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגילה.

ויהי בימי. זה אחשורוש היה אחרי כורש וזרובבל עם הגולה בבית שני רק לא נבנה הבית, ולפי דעתי שהוא ארתחששתא וזה פירוש ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כאשר אפרש בספר עזרא. וטעם ויהי בימי על כל הדברים האלה שספר במגילה הזאת. וטעם הוא אחשורוש איננו כמו אברם הוא אברהם, ויתכן שהיה במלכי פרס הקדמונים מלך ששמו אחשורוש ושניהם היו מלכים על פרס ומדי רק זה אחשורוש השני מלך על מדינות אחרות שהן בין הודו ובין כוש, כי ארץ מדי ופרס צפונית לארץ ישראל והודו רק כוש דרומית.

פסוק ב

וטעם **בימים ההם** אחר שאמר בימי אחשורוש תחלת הדברים כי הראשון כלל. וטעם כשבת המלך אחשורוש ששקט ממלחמות הודו וכוש כי גבור היה וככה כתוב במגלה על כן בשנת שלש למלכו.

שושן הבירה. שם ארמון כמו כי לא לאדם הביר' וזה הארמון היה בתוך עילם המדינה כתוב בספר דניאל, וכאשר תמצא במגילה הזאת שושן הוא שם מדינה קרובה אל עילם ורוב המדינה ישראל כאשר אפרש. רבים אמרו כי עשה משתה בעבור שחשב כפי חשבונו וראה שלא יגאלו ישראל, וי"א ששקט ממלחמות וי"א שנשא ושתי והוא הישר בעיני.

פסוק ג
הפרתמים. מזרע המלוכה ולא נדע אם המלה עברית או פרסית כי לא מצאנוה רק בספר דניאל ובמגילה.

פסוק ה
הנמצאים. מלה זרה בדקדוק כי היה הצד"י ראוי להיותו קמוץ בקמץ גדול כמשפט והעם הנמצאים בארמון הם משרתיו ומשרתי משרתיו.
ביתן. מגזר' בית והוא סמוך וגם מוכרת וטעמו כמו לפנים וכן מבית ומחוץ והוא דרך קצרה ביתן בית המלך.

פסוק ו
חור כרפס. זה הפסוק דבק עם אשר למעלה בהראותו ונכנס פסוק ובמלאת ביניהם כמו אמור לנער ויעבור לפנינו.
חור. עין והוא לבן מגזרת חורי יהודה וככה בלשון ארמית.
כרפס. עין כדמותו בלשון קדר גם תכלת ידוע ואלה עינים במשי והעד אחוז.
בחבלי. פתוח החי"ת בפתח גדול איננו כמו חבלי יולדה.
בוץ. הוא הבד סמיני פשתים במצרים גם ארגמן בצמר.
גלילי. כמו גלגלי כאשר אפרש במשכן שלמה.
ועמודי שש. כמו שיש וככה עש ועיש, והנה הגלגלים היו בין עמוד לעמוד ומקצתם מכוסים בנזכרים.
רצפה. כמו מרצפת אבנים והם היציע מלמטה.
בהט. גם דר וסחרת אבנים יקרות.

פסוק ז
שונים. מגזרת שנוי והוא שם התואר כדמות פעול וכן ועם שונים.
כיד המלך. ככח כי הכח ביד יראה.

פסוק ח
והשתיה. על משקל בכח האכילה כי דגשות היו"ד בעבור היו"ד המובלע שהוא תחת ה"א השורש.
כדת כחוק והיא לשון נקבה וחוברה על הזכרים כמו נשים ופילגשים.
אונס. מכריח וקרוב מטעם וכל רז לא אנס לך.
רב ביתו. גדול כמו ורבי המלך.

פסוק ט
בית המלכות. חסר בי"ת כמו הגמלא בית ה'.

פסוק י
כטוב לב המלך. פועל עבר יחיד מגזרת מה טובו אהליך.
חרבונא. רבים פי' שהיה חרבו של המן במהרה כי נא כמו עתה. גם יש במדרש שהיה אליהו והטעם שדבק טוב ועשה כמעשה אליהו, והאמת כי אלה השמות הנזכרים במגלה הם פרסיים כן ממוכן ואסתר מתורגם הדסה ואלו היו השמות עברי' לא נוכל לדעת טעמם כי אין השימו' נמצאים על מתכונת אחת כי הנה ברעה שהבי"ת איננו שורש אמרו בריעה ונח מן ינחמנו ושמואל מגזרת שאול כאשר אפר' במקומו. והמלך צוה להראות יופי המלכה ג"כ מנהג ארץ אדום, ויתכן היות ושתי ממלכות שמנהג הנשים להסתתר או חשבה שהוא שכור.

פסוק יב
לבוא בדבר המלך. בעבור כן ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו הטעם שהוסיפה כאש.

פסוק יג
ידעי העתים. חכמי המזלות או העתים שעברו על המלכים הקדמונים.

פסוק יד
ראי פני המלך. יש מקומות שלא יראה המלך לכל אנשיו, ובספר מלכי פרס כתוב כי ארבע מעלות הם השרי' המערכת הראשונ' יושבת בתחילה לפני המלך, וזה הטעם היושבים ראשונה במלכות במערכת המלכות.

פסוק טז
עותה. ישרת עצמו ואת עמו וכן הוא כי על כל השרים עותה ומה הוא העוות שיצא וישמע זה הדבר.

פסוק יח
והיום הזה. יהיה אמור והוא פעול.
וכדי בזיון. ודי זה הבזיון והקצף שיהי' בין איש לאשתו.

פסוק יט
ולא יעבר. שלא יסור זה החוק.
לרעותה. הוי"ו תחת יו"ד רעיתי שהוא תחת ה"א השורש.

פסוק כ
פתגם. כמו דבר וכן בקהל' ובארמית.

כי רבה. אע"פ שהיא רבה כמו כי עם קשה עורף הוא.
יתנו יקר. שב אל מלת כל איש.

פסוק כב
שרר בביתו. מושל באשתו, ולא ישנה ממנהג אנשי לשונו אפי' לדבר בלשון אחרת. ויש אומרים כי ערב דבר אחר עם זה המעשה שלא יהיה קלון למלך.

פרק ב

פסוק א
כשך שם הפועל מפעלי הכפל.
זכר את ושתי. בפה ויתכן שזכר את יופיה על כן וי"ו ואת אשר עשתה.
נגזר. מגזרת בין הגזרים.

פסוק ב
יבקשו. בכוח העי"ן וראוי להדגש ורבים כמוהו. ותחסר מלת מבקשים כמו אשר ילדה אותה ללוי.

פסוק ג
תמרקיהן. כמו תמרוק ברע.

פסוק ה
איש יהודי. בעבור היותו ממלכות יהודה נקרא כן.
בשושן הבירה. כי בשער המלך היה קודם דבר אסתר על כן הוא דר בארמון.
בן קיש. היה גדול באבותיו ואילו היה אבי שאול היה מזכיר שאול כי הוא מלך ולא אביו על כן לא נודע אם מרדכי הוא מבני שאול אם לא.
ימיני. חסר בן דרך קצרה.

פסוק ז
יפת תואר. תואר כל אבר ומראה הכל טוב או על העין. ודרש ירקרוקת מטעם הדסה.
לבת. לולי שהיתה בתולה לא היה מרדכי סכן בה כי לא יסמך על מעשה נס. אולי דרש לבית שהיה במחשבתו בעבור יופי' לקחתה לאשה.

פסוק ט
ותשא חסד. החסד תשא עמה לא יסור ממנה.
ויבהל. הטעם מהירות.
מנותיה חלקים כמו מנה אחת בדברי האכילה להיותה שמינה.

ושבע הנערות משרתות אותה.
הראויות. הלשון הזה ידוע בדברי רז"ל.
וישנה שינה המנות לעשות לה טובה. וטעם בית הנשים דבק עם וישנה כי שינה מנותיה ונערותיה והיא בבית הנשים עם חברותיה. יש אומרים כי מרדכי לא עשה נכונה שצוה על אסתר שלא תגיד עמה כי פחד שלא יקחנה המלך לאשה אם ידע שהוא מהגולה ואחרי' אמרו כי בדרך נבואה או בחלום ידע שתבא תשועה על ידה לישראל והנכון בעיני כי עשה זה מרדכי בעבור שתשמור תורת השם בסתר שלא תאכל נבילות ותשמור השבתות ולא ירגישו המשרתי' כי אם יודע הדבר שמא המלך יכריחנה או יהרגנה כי בעל כרחה נתפשה וידענו כי מרדכי היה מגדולי ישראל כי הנה הוא שלישי לשרים העולים עם זרובבל וכאשר ראה כי לא נבנה הבית בא אל עילם והיה בשער המלך בארמון והוא מעלה גדולה והנה דניאל הפקיד חביריו על מלכות בבל והוא בשער המלך ולולי שהיה מרדכי קודם מעש' אסתר ממשרתי המלך לא עזבוהו המשרתים להתהלך לפני חצר בית הנשים.

פסוק יא

את שלום אסתר. אם היא צריכה לרופאים.

פסוק יב

תר נערה. כמו עת ויש אומרים מגזרת תור כי הוא יבא לעת מזומנת כטעם וקול התור.
מקץ היות לה. סוף מקץ שבע שנים תחלה.
שמן המר בושם נחמד ועליו יש מחלוקת.

פסוק יג

ובזה בדבר זה כי יש לה רשות לבקש מה שתרצה וזה בעבור שלא תבא לידי מחשבת ותהיה כחושה.

פסוק יד

אל בית הנשים שני. הטעם פעם שני ובא הטעם לשון זכר כמו אך בפעם הזה. וטעם שומר הפילגשים כי אחר ששכב המלך עמה לא ישכב עמה אדם אחר כי חרפה היא למלך רק תהיה מהפילגשים רק אם לא מצא המלך טובה ממנה אז ימליכנה.

פסוק טו

לא בקשה דבר גם זה לאות על שכלה.

פסוק טז
הוא חדש טבת. כן יקרא בלשון כשדים ונקראו החדשים בלשון הקדש על המספר בעבור האביב.

פסוק יח
והנחה שם כמו מנוחה בעבור שמחתו באסתר.
משאת מנחה כמו משאת בנימן.

פסוק יט
ובהקבץ בתולות שנית. הטעם היה זאת הפעם השנית כבר היה יושב מרדכי בשער המלך כי זה בשנת שבע למלכות והמשתה על דבר ושתי בשנת שלש, ואמרו חכמים כי נתחייבו ישראל מיתה בעבור שאכלו בשלחן המלך ושתו מיין משתיו.

פסוק כ
אין אסתר מגדת מולדתה. למלך ולא לסריסים שהעמיד לפניה.
באמנה מגזרת כאשר ישא האומן והוא שם כמו חכמה עצמה.

פסוק כא
משומרי הסף. בחצר הפנימית והכתוב לא הזכיר למה קצפו ואיך ידע הדבר מרדכי ויש אומרים כי הוא היה מסנהדרין והיה יודע שבעים לשון וזה טעם מרדכי בלשן ואין טעם בלשן כי אם אדם אחד.

פסוק כג
ויתלו כל אחד משניהם כמו ויקבר בערי גלעד.

פרק ג

פסוק א
אחר אחר חמש שנים, יש אומרים כי זה המן הוא ממוכן.
מעל כל השרים. הטעם מעל כל כסאות השרים כי לכל שר יש לו כסא בבית המלכות.

פסוק ב
יכרע. וישתחוה ידועים ונכן מה שדרשו רז"ל כי צורת צלם וע"ז היו בבגדיו או על מצנפתו.

פסוק ד
כי הגיד להם אשר הוא יהודי. כי הוא אסור לו, והנה יש לשאול למה הכניס מרדכי עצמו בסכנה גם הכניס כל ישראל היה ראוי שידבר לאסתר ותסירנו משער המלך ולא

יכעיס את המן אחר שראה שהשעה משחקת לו, והתשובה כי לא יוכל לסור משער המלך כי אם יסור בלא מצות המלך דמו בראשו.

פסוק ז

הפיל פור. זאת המלה פרסית ופירושה גורל והנה זה הפך הוא חדש ניסן, ויש אומרים כי בחר להשמיד את ישראל בחדש אדר כי בו נאסף אל עמיו משה אדונינו ולא ידע כי בו נולד ואחרים אמרו בעבור חבור העליונים במזל גדי שהוא מנים עשר למזל דלי שהוא מזל ישראל והנכון שכן יצא בגורלו כי מהשם משפטו והשם האריך הזמן עד שיעשו ישראל תשובה וימלטו. נו"ן ישנו נוסף ויש אומרים גם הוי"ו.

פסוק ח

מפזר ומפרד בין העמים. שיפרד איש מעל אחיו כל כך היא רע כולו ולא די שדתיהם שונות אלא שלא ישמרו הדתים והחקים שיצוה המלך והנה כל עם ועם ישמרו חוץ מהן.

אין שוה איננו דבר נכון או איננו תועלת.

פסוק ט

ועשרת אלפים ככר כסף. הוא חסר וכן הוא ועשרת אלפים אלפי ככר כסף כמו והנבואה עודד הנביא.

גנזי המלך. אוצרות וכמוהו אחר גזי המלך והנו"ן מובלע וכן ובגנזי בדומים.

פסוק יא

הכסף נתון לך. והעם לעשות בו חפצך. והנה הספרים נכתבו בי"ג לניסן והנה המן נתלה בניסן, וחכמינו אמרו שהתענה מרדכי בימי הפסח ויתכן שלא נשמע הדבר ביום שנכתבו הספרים בו.

פסוק יב

אחשדרפנים. מילה פרסית מתשע אותיות ואין שם תואר במספרו במקרא, ולא ישרו בעיני דברי האומרים שהם שתי מלות.

הפחות חסר תי"ו השורש והנכון שהאחד פחה בה"א פחת יהודה סמוך ומלת פחת כמו להיות פחם בארץ יהודה כמו עובר בשוק אצל פחה והמ"ם סימן רבים.

פסוק יג

ונשלוח ספרים. שם התואר מבניין נפעל כמו נשאל נשאל דוד.

פסוק יד

פתשגן. כמו נוסחה.

גלוי. שלא יהי בסתר.

עתידים נכונים לעתיד מגזרת' ועתדה בשדה לך.

פסוק טו

דחופים כדמות דחופים במהירות.

והעיר שושן. ששם היהודים נבוכה כי מה תחוש הבירה כי כולה היא משרתי המלך ואין שם יהודי רק מרדכי לבדו.

נבוכה פועל עבר על כן הוא מלעיל מגזרת נבוכים הם בארץ כאדם שהשתבש ולא ידע מה יעשה. ומרדכי כאשר ידע זה הדבר מיד קרע בגדיו.

פרק ד

פסוק א

ויצא בתוך העיר. היא עילם המדינה.

פסוק ב

כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק. כי הוא דרך בזיון במלכות.

פסוק ג

ומספד. קינות.

יוצע. מבנין הכבד הדגוש הנוסף והאות החסר הוא יו"ד כיו"ד אצוק מים, והנכון בעיני כי היו"ד שרש כיו"ד אשר יולד לו והוא מבנין הכבד הדגוש שלא נקרא פועלו. יש בדברי יחיד שהתך הוא דניאל והקרוב אלי כי לא נמשכו ימיו עד מלוך אחשורוש כי זקן היה ומעלת החכמה לא תסור.

פסוק ד

ותתחלחל. מגזרת חיל אחז יושבי פלשת מהפעלי' השנייי' שם כפולים.

פסוק ז

פרשת מגזרת לפרוש להם שביאר לשרים דבר הכסף.

ביהודים בעבור היהודים.

לאבדם. הטעם למחות שמם.

פסוק ח

אשר נתן. בנין נפעל והנו"ן מובלע בתי"ו.

בשושן להשמידם. הטעם כתב דת אשר נתן להשמיד את כל אשר בשושן כי הוא עיר היהודים.

פסוק יא

ועם מדינות המלך. אפילו העם יודעים זה.

אחת. היא דת המלך לכל להמית. לעולם לבד יבא עם מ"ם או מאחריו או מלפניו לבד מאחד והוא לבד בך נזכיר שמך.

יושיט. לשון תרגום כמו ישלח ואין לו ריע במקרא.

שרביט. מלה רביעית והטעם בשבט, ויש אומרים שהרי"ש נוסף כרי"ש שרשרת ואיננו אמת כי הרי"ש איננה מאותיות המשרתות רק נכפל ככפל פ"א ונאפופיה גם רי"ש סגריר.

פסוק יג

אל תדמי. תחשבי מגזרת כאשר דמיתי ושניהם מגזרת דמיון במחשבת הנפש. דגשות צד"י והצלה לחסרון נו"ן השורש, והטעם שיעמד ריוח והצלה ליהודים מדרך אחרת ולא על ידך ואם תחשבי שתמלטי תאבדי וכל בית אביך עמך.

פסוק יד

ומי יודע אם לעת כזאת. הטעם מי יודע שמא לא הגעת למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את ישראל.

פסוק טז

לך כנוס. אסוף וכמוהו לכנוס את הגרים.

הנמצאים בשושן. העיר.

וצומו עלי. בעדי.

שלשת ימים. עד יום השלישי והנה לא אכלו בערב והתענו שני ימים ושני לילות כי הכתיב הוא לילה ויום והנה אסתר בטחה באלהי ה' על כן התענתה ולא בטחה ביופיה כי פני המתענה תשתנה אף כי יום השלישי.

וכאשר אבדתי. שאינני יושבת עם עמי אובד לגמרי ובא פועל עבר תחת עתיד, והטעם על מחשבתה וכמוהו וכאשר שכלתי שכלתי.

פרק ה

פסוק א

ותלבש אסתר מלכות. הטעם לבוש מלכות כי מלת ותלבש לעדה. נכנסה אל החצר הפנימית ושומרי השער לא יכלו לדבר לה מאומה כי היא המלכה.

פסוק ג
וינתן לך. חפצך או דברך.

פסוק ה
מהרו את המן. הנה הוא פועל יוצא ויתכן להיו' כך מהר המלט שמה והטעם מהר נפשך.

פסוק ח
ומחר אעשה. שאומר שאלתי ולפי דעתי שאיחרה אסתר לדבר ביום הראשון במשתה היין בעבור שלא ראתה שום אות שחידש השם בעבור תענית ישראל וכאשר עשה ביום השני דבר גדולת מרדכי חזק לבה.

פסוק ט
ולא זע. והוא חסר פ"א כמו והיום רד מאד מגזרת יחגרו ביזע, והנכון בעיני שהוא מן השניים כמו ביום שיזועו כטעם פחד ותנועה.

פסוק י
ויתאפק המן. שלא גילה סודו לאדם עד בואו אל ביתו והוא מגזרת להתאפק קרוב מטעם לסבול.

פסוק יא
ורב בניו אמרו המדקדקים כי פירושו גדולת בניו כמו קרית מלך רב כי איך יגיד לאשתו שיש לו בנים רבים, ולפי דעתי שכן הוא ספר לאוהביו עם אשתו מזלו הטוב ויש לו עושר רב ובנים רבים וכל זה לא ישוה בעיניו מאומה אע"פ שהמלך גדלו ומרוב גדולתו שתה עם המלכה וישתה עוד מחר, וטעם יושב בשער המלך בעבור שהיא מעלה גדולה והוא מכעיס אותי.

פרק ו

פסוק א
בלילה ההוא. בדרש שנת מלכו של עולם, והטעם שהשם לא ישן רק שומר ישראל וסבב סיבתה זכירת מעשים שעברו בעבור שנדדה שנת המלך. יש אומרים כי טעם להביא ספר דברי הימים להתענגו בשמיעת דבריו שעברו, ויש אומרים בעבור שנדדה שנתו שמא ענוש הוא על דבר שנדר ולא הקימו וזה קרוב אלי.

פסוק ג
יקר. הוא שם ולעולם הוא קמוץ רק אם היה סמוך כמו ואת יקר תפארת גדולתו, ואם היה שם התואר יהיה היו"ד קמוץ בקמץ גדול וכאשר יסמך יתערב עם השם הסמוך יקר רוח אינו תבונה והטעם יפריש ביניהם.

פסוק ו
חפץ ביקרו המלך חפץ לעשות יקר לו.
ויאמר המן בלבו. יש בדברי יחיד כי מזה הכתוב כלומר כי בנבואה נכתב' זאת המגלה כי מי יודע תעלומות לב כי אם השם שיגלה סודו אל עבדיו הנביאים ואחרים אמרו כי היה דרך סברא או המן גילה סודו אחר כן או ביום עצמו וכמוהו ויאמר עשו בלבו והאמת כי זאת המגלה ברוח הקדש נכתבה. מצאנו למי יחפוץ וגם ודרכו יחפץ שני משקלים.

פסוק ח
יביאו. המשרתים.
ואשר נתן כתר מלכות בראשו. יש אומרים שהרגיש שחרה על המלך על כתר המלכות בעבור כבוד המלכות על כן אמר ונתון הלבוש והסוס ולא הזכיר הכתר. והנכון בעיני שוי"ו בראשו שב אל הסוס כי יש סוס של מלך שישימו כתר מלכות בראשו כאשר ירכב עליו המלך ואין אחד מעבדי המלך רשאי לרכוב עליו וזה דבר ידוע.

פסוק יב
נדחף. מעצמו והוא אבל וחפוי ראש פעול, והטעם מכסה ראשו והעד ופני המן חפו והוא מגזרת ויחפהו ואם הוא בבנין אחר.

פסוק יג
ויאמרו לו חכמיו בבוא איד הרשע לא יתנבאו אוהביו עליו טוב.

פרק ז

פסוק ג
תנתן לי נפשי. הטעם אין שאלתי כי אם נפשי ומה נכבד עם תנתן לי.

פסוק ד
כי נמכרנו. מבנין נפעל והטעם אחר מכרנו והנה והתמכרת שהם ימכרו עצמם ואין קונה.
ואילו. כמו ואילו חיה אלף שנים ואילו חיה אלף שנים והאל"ף נוסף והטעם כי נמכרנו להשמיד ואילו נמכרנו להיותנו עבדים ושפחות הייתי מחרשת כי אין הצרה הזאת

הבאה עלינו שוה בעינינו מאומה אף על פי שאין למעלה ממנ' אחר הריגה כדי שלא יבא המלך לידי נזק במחשבתו והנה הצר שם כמו צר ומצוק מצאוני או פי' הצר שם התואר כי אין האויב שוה שיבא נזק למלך ומלת נזק בלשון ארמית לא להוי נזיק.

פסוק ה

ויאמר המלך אחשורש ויאמר פעמיים להורות שהמלך כעס מיד ומרוב כעסו אמר במהירות מי הוא זה פעמיים כאומ' בכעסו מי זה אתה אמור מי זה אמור מהרה. תי"ו נבעת זורש והטעם כמו נבהל מגז' והנה בעתה.

פסוק ז

כי כלתה כמו כי כלה היא.

פסוק ח

והמן נפל. שהיה מתחנן ומשתחוה לרגליה וכראותו כי שב המלך נפל מרוב פחדו ודרך הדרש ידועה.

לכבוש את המלכה. כינוי לשכיבה שתהיה מתחת רשותו והנה יכריחנה וכמוהו וכבשוה. וטעם עמי שאני ראיתי זה.

חפו. המשרתים והטעם כמו פניו כי כן משפט מלכי פרס שיכסו עבדי המלך פני מי שכעס עליו המלך שלא יראנו עוד המלך וזה כבר ידוע בספרי פרס.

פסוק ט

חרבונה. יש אומרים כי אליה ז"ל נדמה למלך כדמות סריס. וטעם וחמת המלך שככה שלא נחה חמתו עד תלות המן מגזרת והשבתי מעלי ואם הם שנים בניינים.

פרק ח

פסוק א

מה הוא לה. שהוא דודה.

פסוק ב

העביר. מלה יוצאה בעבור שהוסר מאחד ונתן לאחר וכמוהו ואת העם העביר אותו. ומרדכי מושל על בית המן כי עושר רב היה לו גם עבדים ושפחות כי אין אחר המלך גדול ממנו. וטעם ותוסף אסתר בעבור כי כל שאלתה היתה להשמיד המן.

פסוק ה

וכשר הטעם טוב וכמוהו איזה יכשר בכושרות. כ"ף איככה אוכל כפול ויש אומרים שהם שתי מלות כמו איכה כי מצאנו איכה תרה טעמו כטעם איכה איככה אוכל

להיות. נו"ן באבדן במקום מ"ם או הוא לשון נקבות והטעם באבדן נפשות מולדתי. ויותר טוב היות באבדן שם הפועל כמו מכת חרב והרג ואבדן והנו"ן נוסף כי משקלי שמות הפעלים משתנים.

פסוק ח

ונחתום. שם הפעל והטעם ונחתום נחתם במשקל כי נכסוף נכספת. יש לשאול למה כתב מרדכי להרוג שונאי היהודים ורב לו ולהם שימלטו, דע כי חכם גדול היה והנה אחשורוש אמר לו עם כל מה שתוכל כדי למלט עמך כי הספרים הראשונים שכתב המן נכתבו בשמי ונחתמו בטבעתי לא אוכל להשיבם כי כן דת מדי ופרס, והעד בדברי דניאל שלא היה יכול דריוש להצילו, והנה היצרך מרדכי לכתוב כן דעו שהמלך צוה להמן שהיה משנה למלך שיכתוב כתב בשם המלך ונתן לו המלך טבעתו לחתום בה שיהרגו היהודים את אויביהם בשלשה עשר לחדש אדר, והנה המן הפך הדבר שיהרגו היהודים ביום הנזכר ובאשר ידע הלך מחשבתו הרעה תלהו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים הפך רצון המלך. וזה פי' ובבאה לפני המלך כאשר אפרש, והנה העד הנאמן שנתל' המן וצוה המלך להכתב ספרים אחרים ונחתמו בטבעתו כרצונו הראשון וזהו ונפוך הוא.

פסוק ט

מהדו. סוף שמאלית מלכותו.

פסוק י

רכבי הרכש. מרכוש המלך שאין כמותם.

האחשתרנים. י"א הפרדים.

הרמכים. הן הסוסיות וכן בלשון ישמעאל שרוב מתכונתה כדרך לשון הקדש ובני הסוסיות חזקים מבני האתונות.

פסוק טו

ותכריך. זאת הלשון יודעה בדברי קדמונינו ז"ל והטעם כאדרת שיעולף בה.

בוץ. הוא הבד והוא מין ממיני פשתים במצרים והוא דק ויקר.

והעיר שושן. ששם היהודים.

פסוק טז

ליהודים היתה אורה. פירוש צהלה כטעם אורה כאדם שהוא יושב בחושך ויצא לאויר העולם שהוא הפך בלא אמצעי כן היה דבר ישר'.

פסוק יז

מגיע. מבנין נוסף רק הוא פועל עומד וכן הגעת למלכות.

מתיהדים. מלה זרה ויאמר רבי יונה המדקדק כי מזאת המלה נלמוד כי מלת תורמין נכונ' כי יו"ד יהודה איננה עיקר והנה שב במלת מתיהדים שורש גם הוסיף ואמר מוח ומלוח הנו כמו את מוצאך ואת מובאך כי היה רואי להיותו מבואך רק בא על דרך חביריו ולא אמר כלו' כי וי"ו מובאך אם נוסף אינני תמה כי אותיו' אהו"י נמצאו נוספים בין בראש המל' ובין באמצע ובין בסוף גם יעדרו ואין כן מם מליח ותשוב' על מלת תורמין מה שאמרו רבותי' ז"ל לשון מקרא לחוד ולשון גמרא לחוד ויתכן היות מתיהדים שיתיחסו על שבט יהודה יהוד' והנה יהיה בדקדוק יפה.

פרק ט

פסוק א

אשר שברו. כמו עיני כל אליך ישברו.

ונהפך הוא. שם התואר מבנין נפעל.

פסוק ב

נקהלו היהודים. לאות כי היה להם ערים בשושן.

פסוק ד

הולך וגדל. שם הפועל מבנין הקל והנה הוא כשם התואר.

פסוק ו

ואבד חמש מאות איש. שם הפועל כמו הנה לא ידעתי דבר. היו חכמים בספרד ושמחו על טעם אירידתא וכן פורתא והם השמחים ללא דבר כי אלה השמות הם פרסיים לא עבריים.

פסוק י

ובבזה לא שלחו. שם מפעלי הכפל על משקל רבה. גם ואת עצה טובה שהיתה הבזה לאוצרות המלך לרצותו.

פסוק יב

בשושן הבירה הרגו היהודים. הם אנשי מרדכי הם היהודים אשר בשושן הרגו אויביהם בשושן על כן אמר הכתוב ליהודים אשר בשושן והנתן גם בשושן ויקהלו היהודים אשר בשושן ולא הזכיר הבירה. וטעם ויקהלו שהיו מפוזרים במסלות.

פסוק טז

ועמד על נפשם ונוח והרג. שמות הפעלים.

פסוק יט
הפרזים. כמו חדלו פרזון.
ומשלח שם התואר מבנין הכבד הנוסף בעבור הוספת המ"ם ומצאנו הנני משליח בך.
מנות חלקים כמו מנה אחת אפים.

פסוק כ
ויכתב מרדכי. לבדו לקיים בשנה הבאה וככה כל השני שמחת ימי הפורים. וטעם בימים אשר נחו בהם היהודים בעבור שחשבון שנותינו יוחשב בסוף המחזור בשנת החמה רק חדשינו הם אחר הלבנה, והנה פירוש בימים שיהיו הימים קרובים בערך לימים הראשונים שהיו בהם הפורים וזה יתכן לנו תוספות אדר שני על כן הוצרך הכתוב לומר והחדש אש נהפך להם ולעולם יהיה בחדש הסמוך לניסן בשנה פשוטה או מעוברת, ומפרשים אמרו כי טעם והחדש על אדר שני, ואחרים אמרו כי כימים יום ארבעה עשר וחמשה עשר ואם כן היה ראוי שיאמר ובחדש ולא והחדש.

פסוק כג
וקבל. כמו לשון ארמית ובא לשון יחיד שכל אחד ואחד קבל כוון בנות צעדה, או שתחסר מלת כל והראשון הוא הנכון, ומדקדק אמר כי וקבל שב למדרכי והוא יוצא לשנים פעולים אם כן מה טעם את אשר החלו לעשות רק הוא שקבלו אשר עשו בתחילה כי עשו בשנה הבאה פורים.
ואת אשר כתב מרדכי. לעשות כן בכל שנה ושנה.

פסוק כד
כי המן בן המדתא. הטעם דין הוא שיקבלו זה כי לולי זאת התשועה נמחה שמם ושם זרעם ויזכרו אותה בכל שנה להודות השם אשר לו נתכנו עלילות. דגשות מ"ם להמם לחסרון מ"ם הכפל.

פסוק כה
ובבאה לפני המלך. הטעם כי המן חשב לאבד היהודים וכאשר באה אסתר אל המלך ותבקש על עמה אמר המלך שיכתוב עם הספר ישוב מחשבתו הרעה על כן בטלו הספרים הראשונים פירוש על כן השני.

פסוק כו
על כל דברי האגרת הזאת. מגזרת אגרה בקציר מאכלה והטעם מחברת המלים.
ומה ראו. בעבור שראו הפלאים.
ומה הגיע. באמצעות האזנים.

פסוק כז

הנלוים. הם הגרים.

ולא יעבור. אין רשאי יהודי לעוברו.

ככתבם. הטעם שתקרא המגלה ובעבור שעזרא הסופר הפסיק הפסוקים ולא היה אחר שנים רבות צוו חכמינו ז"ל שלא יפסיק הקורא אלא בסוף הפסוק.

בכל שנה ושנה. פשוטה או מעוברת, והנה עתה הזכיר מה שקיימו היהודים כאשר כתב מרדכי לקיים עליהם. והטעם והימים האלה נזכרים ונעשים לעשות כן כל המשפחות וכל המדינות שלא יחשוב אדם כי אינו חייב מי שהוא במקום שלא היה שם יהודי בימי הנסים או במדינה חדשה.

פסוק כח

יסוף. יכלה כמו יחדו יסופו והם מהשניים כי תמצא בעלומי הלמ"ד, והנה זאת הפרשה הגידה ששמרו ישראל זאת המצוה ואח"כ נעשוה ע"כ הוצרך מרדכי שתכתוב אסתר בעבור היותה מלכה.

פסוק כט

את כל תקף. כמו חוזק וכמוהו ואם יתקפו האחד והנה כתבה היא והוא. וטעם השנית בעבור אגרת מרדכי שכתב בראשונה. וטעם דברי שלום שלא יפחדו בעבור שעזבו מצות פורים. וטעם אמת שהם חייבים לשמור הפורים כאשר קבלו על נפשם והעד על זה הפי' שהוא אמת ומאמר אסתר קיים דבר הפורים, והנה לא נתקיים על יד מרדכי לבדו עד שכתבה אסתר. וטעם קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות על דעת רבים על יום תענית אסתר, והמכחישים אמרו כי על שלשה ימים שהתענו בניסן הכתוב מדבר וכל ישראל ראויין להתענות כן תמיד, ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו התענית יום הפחד, וטעם דברי הצומות על הנזכרים בספר זכריה שהן בתמוז ואב ותשרי וטבת והטעם כי קיימו היהודים על נפשם לשמוח בימי הפורים כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להתענות בימי אבלם כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית כי הנביא לא צום שיתענו כאשר אפרש במקומו ואנחנו חייבים שלא נשיג גבול ראשונים. וטעם וזעקתם להתפלל ולזעוק אל השם בימי התענית. ומלת אלה שב אל דברי לא אל הפורים.

פסוק לב

ונכתב בספר. בפתחות הבי"ת הוא הידוע בימיהם ואבד הספר כאשר לא מצאנו מדרש עדו וספרי שלמה וספרי דברי הימים למלכי ישראל וספר מלחמות ה' וספר הישר.

פרק י

פסוק א

וישם המלך אחשורוש מס על הארץ. שאיננה תחת מלכותו רק פחדו ממנו וכן על איי הים הרחוקים ממנו, והזכיר זה הכתוב להודיע כי הצליח בכל דרכיו ונראתה גבורתו אחר היות מרדכי לו למשנה.

פסוק ב

תקפו. כמו את כל תוקף.

ופרשת. מגזרת כי לא פורש.

המלך. כאחד בחשבון שאין לו דומה והמשנה כמספר שנים והשלישי תחתיו בשלשה.

פסוק ג

ורצוי לרוב אחיו. כי אין יכולת באדם לרצות הכל בעבור קנאת האחים.

דרש טוב לעמו. די לו שיעשה טוב לאשר ידרשנו מעמו הנה הוא היה דורש לעשות טוב, וזרעו הם בניו ובני בניו ולעולם הבנים יפחדו מאביהם והוא היה דובר שלום בתחילה אפי' לבניו שהם כעבדיו ואף כי לעמו, והנה הזכיר הכתוב גודל מעלתו וענותנותו כאשר הזכיר כן על משה אדונינו והאיש משה עניו מאד מכל האדם.